

СПЕЦИФІКА ЕКОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ В ХХІ СТОЛІТТІ

Національний авіаційний університет,
skibaip@gmail.com; ORCID 0000-0003-1555-8632

Анотація. В статті проведено дослідження специфіки екологічного дискурсу в ХХІ столітті. Приймаючи думку, що екологічний дискурс (ecological discourse) може розглядатися з двох позицій: по-перше, як дискурс, який обмежений виключно питаннями екології як науки; по-друге, як дискурс середовища, що оточує людину в її життєдіяльності, автор досліджує екологічний дискурс переважно в широкому сенсі слова, що означає екологію розуму, екологію пізнання, дії, комунікації, творчості тощо. Такий ракурс дослідження надає екологічному дискурсу антропологічного виміру, а методологічні основи нових гуманітарних (філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних, освітніх тощо) парадигм, зокрема стратегії екологічного мислення та екологічної етики, при цьому виявляють значимість на основі міждисциплінарного синтезу знань на рівні дискурсу.

Ключові слова: екологічний дискурс, екопсихологія, екодія, дискурс, культурна екологія

Вступ

За останні десятиліття суттєво зросла увага суспільства до екологічних проблем. Усвідомлення зв'язку між станом екології та накопиченням шкідливого впливу внаслідок техногенності людської діяльності призвело до формування певних соціальних вимог до політичного керівництва різних країн щодо вжиття невідкладних заходів з метою захисту навколишнього середовища. Крім того, соціальний інтерес до проблем екології знайшов своє відображення у численних повідомленнях на радіо, телебаченні, публікаціях у пресі, мережі Інтернет, що зумовило появу значної кількості статей як наукового, так і публіцистичного характеру з екологічної тематики, стимулюючи, у такий спосіб, формування екологічного дискурсу.

Мета і завдання

Метою статті є соціально-філософське дослідження специфіки екологічного дискурсу в ХХІ столітті.

Методологія дослідження

Основою методологічної стратегії дослідження є соціокультурний, культурно-історичний, системний та компаративний методологічні підходи в їхньому діалектичному взаємозв'язку. Поєднання означених підходів із методами аналізу й синтезу, аналогії, принципами взаємозв'язку та розвитку дали можливість здійснити дослідження специфіки екологічного дискурсу в ХХІ столітті.

Результати

Термін «дискурс» в сучасній лінгвістиці є, ймовірно, одним із найбільш невизначених. Вийшовши за межі власне наукового мовознавства і опинившись у руках широкої публіки, у тому числі журналістів, термін «дискурс» став застосовуватися до найрізноманітніших сфер соціокультурної діяльності (дискурс ЗМІ, медичний дискурс, політичний дискурс тощо).

Т. А. ван Дейк запропонував термін «дискурс» ще в 1977 р., зміст якого впродовж наступних десятиліть уточнювався (Ван Дейк, 1998). Нині під дискурсом розуміється сфера соціальної взаємодії, у якій учасники оперують мовою задля досягнення певної мети. З. Йегер розуміє під дискурсом «складний, упорядкований інституціоналізований комплекс знання, висловлювань та владних відносин, об'єднаних єдиною темою», і наголошує, що «дискурс – це потік знання, який історично розвивається та конститує дійсність» (Jäger, 2004: 89). Події стають зримими, доступними для нашого розуміння лише за допомогою

дискурсивної репрезентації у дискурсі, що розуміється як єдність мовної практики та екстралінгвістичних факторів.

У наш час можна відмітити появу дедалі більшої кількості наукових, економічних та морально-естетичних праць, присвячених дослідженню навколишнього середовища, природи. Це зумовило виникнення нового виду дискурсу – екологічного. Вживання терміну «екологічний дискурс» є надзвичайно широким: від серйозних наукових праць до побутових розмов щодо проблем екології. Відносно новий вид дискурсу – екологічний – привертає увагу вчених, зокрема лінгвістів, філософів, природознавців, у всьому світі, доказом чого є численні публікації різними мовами, присвячені його дослідженням.

Екологічний дискурс (ecological discourse) може розглядатися з двох позицій: по-перше, як дискурс, який обмежений виключно питаннями екології як науки; по-друге, екологічний дискурс можна розуміти ширше, тобто як дискурс середовища, що оточує людину в її життєдіяльності.

У першому випадку йдеться про професійний дискурс учених-екологів, позиція яких через виступи, фіксуючись у наукових статтях, доповідях, монографіях, а також у засобах масової інформації, мають суто науковий характер, а сам дискурс містить усі ознаки, які властиві будь-якому науковому дискурсу (Михайлова, 1997: 95-96). Другий підхід, як зазначалося, є значно ширшим. Він справедливо засвідчує, що сьогодні екологія як міждисциплінарна парадигма вийшла далеко за рамки біологічних дисциплін і визначає інтелектуально-моральнісну сферу сучасного світу. Як відзначав М. Фуко, саме в дискурсі знання та влада тісно переплітаються (Фуко, 2003). Тому методологічні основи нових гуманітарних (філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних, освітніх) парадигм, зокрема стратегії екологічного мислення та екологічної етики, виявляють значимість на основі міждисциплінарного синтезу знань на рівні дискурсу. Дослідники називають цей дискурс екологічним дискурсом у широкому сенсі слова, що означає екологію розуму, екологію пізнання, дії, комунікації, творчості тощо.

Дані тенденції цілком узгоджуються з позицією Д. С. Лихачова, який вважає, що в екології міститься два розділи: екологія біологічна та екологія культурна, або моральна. Вбити людину біологічно може недотримання законів біологічної екології,

убити людину морально може недотримання законів екології культурної. На думку вченого, між ними немає прірви, як немає чітко позначеної межі між природою та культурою (Лихачов, 1980).

Загалом термін «культурна екологія» з'явився, передусім, завдяки праці антрополога Дж. Стюарда, який розглядав його у вужчому, більш конкретному значенні. Працюючи на американському південному заході, він поєднав чотири підходи: взаємозв'язок культури та навколишнього середовища як постійний процес; пояснення культури з точки зору середовища, в якому вона існувала; врахування маломасштабного середовища, а не регіонів розміром з культуру; а також зв'язок екології та багатолінійної культурної еволюції (Steward, 1955). Д. Стюард створив «культурну екологію» як термін у 1955 році з метою обґрунтування власної позиції щодо: 1) культури в подібних середовищах можуть мати подібні пристосування; 2) всі пристосування є нетривалими і постійно адаптуються до місцевих умов; 3) зміни можуть бути детально розробленими попередніми культурами або призводити до цілком нових. У 1962 р. антрополог Ч. Фрейк визначив культурну екологію як «вивчення ролі культури як динамічного компонента будь-якої екосистеми» (Фрейк, 1962).

Культурна екологія є частиною набору екологічних теорій соціальних наук, які дають різним вченим (антропологам, археологам, географам, історикам тощо) спосіб думати про причини людської діяльності, структурувати дослідження та ставити наріжні, необхідні запитання на шляху до істини. Окрім того, культурна екологія є частиною теоретичного розділу всього дослідження людської екології, яке поділене на дві частини: біологічну екологію людини, яка вивчає, у який спосіб люди пристосовуються за допомогою біологічних засобів, та культурну екологію людини, яка, відповідно, досліджує, у який спосіб люди адаптуються культурними засобами. Культурна екологія розглядається як вивчення взаємодії між живими істотами та їхнім оточенням, включаючи сприйняття людиною навколишнього середовища, також включаючи іноді невідчутний вплив людини на навколишнє середовище та навколишнього середовища на людину.

Сучасні форми культурної екології включають елементи перевірених і прийнятих теорій та містять:

- історичну екологію (досліджує вплив окремих взаємодій дрібних суспільств);
- політичну екологію (вивчає наслідки владних відносин та конфліктів на народне господарство в глобальному масштабі);
- теорію раціонального вибору (вивчає специфіку цілераціональних рішень у різних сферах соціокультурної діяльності);
- постмодернізм (стверджує, що усі теорії однаково справедливі);
- культурний матеріалізм (полягає в суспільній реакції на практичні проблеми розробкою адаптивних технологій).

Усі ці речі належать сучасній культурній екології. Зрештою, культурна екологія – це спосіб поглянути на речі; спосіб формування гіпотез щодо розуміння

широкого кола поведінки людей; стратегія дослідження; і навіть спосіб осмислення суспільного життя.

У більш широкому сенсі культурна екологія є синонімічною екології моральнісній і набуває суто антропологічного виміру, маючи безпосереднє відношення перш за все до самої людини як творця, а не культурних артефактів як наслідків творення. В цьому сенсі культурна екологія – це вчення про людину, про те, хто вона є, що повинна робити і що робить у контексті того, щоб бути гідним господарем і жителем на планеті «Земля». Таке розуміння є дуже близьким до кантівського основного питання філософії: «Що таке людина?» та, зокрема, до одного із його підпитань: «Що я повинен робити?» (Кант, 1965).

Звернення гуманітарної культури до проблем екології в наш час, як справедливо зазначає М. Н. Епштейн, диктується тим, що сам предмет екології, тобто природне навколишнє середовище, є внутрішньо-культурним феноменом. На відміну від розуміння екології в природничих науках, предмет екології в гуманітарних науках та в освіті є не природою як такою, а природою в якості середовища людського проживання. Саме людина, в сукупності своїх культурних і технічних практик, тобто тією мірою, якою вона виділяється з природи, і перетворює природу на місце свого існування (Епштейн, 2009: 96). Тобто сьогодні екологія стає новою науковою парадигмою в гуманітарних науках: філософії, соціології, психології, педагогіці та освіті тощо. Зокрема, зв'язок між екологією та психологією встановлюється нині у науковому напрямі «екопсихологія». Дослідження еколого-психологічної спрямованості викликають великий інтерес, причому не лише у психологів, а й у педагогів, екологів, біологів тощо. Вихідним для еколого-психологічних досліджень є уявлення про те, що психічні процеси, стани та свідомість людини, а також її психічний розвиток, навчання, поведінка і психічне здоров'я не можна розглядати поза зв'язком даного індивіда з навколишнім середовищем (природним, інформаційним, освітнім, сім'єю, містом тощо). Тобто поза системами «Індивід-Середовище», «Людина-Середовище» та/або «Людина-Природа». Причому різні фахівці по-різному подають функціональний та структурний зміст цих систем (Панов).

Екологічний напрямок у психології було засновано ще в 1911 році. Саме тоді вийшла у світ книга В. Гельпаху «Геопсихічні явища». Вона постала як результат досліджень В. Гельпахом геопсихічних та біокліматичних впливів на людину. Зокрема вплив ландшафту, погоди, вологості повітря, квітів тощо. В. Гельпах відзначав: «Наш земний життєвий простір, геосфера, є нашою власною батьківщиною, яку ми ніколи не зможемо покинути» (Гельпах, 1911). З другої половини ХХ ст. (Г. Прошанський та ін.) розробляються три пріоритети екологічної психології: природні, цивілізаційні, культурні зв'язки людини та навколишнього середовища. Вони вважаються важливим фактором регуляції поведінки та соціальної взаємодії.

Сучасна екопсихологія – це психологія навколишнього середовища, причому в подвійному розумінні:

- як психологія середовища вона досліджує вплив навколишнього середовища як загалом, так і на людину зокрема;

- її тема як екологічної психології активності – створення та оформлення життєвого простору (від особистого житла до цивілізаційного перетворення всієї планети).

Соціальний клімат освітнього середовища налаштовується на «екологію дії». Уявлення про екологію дії вперше вводить французький соціолог та філософ Е. Морен. Невизначеність іманентно вписана в саме уявлення про складність світу, вона означає незавершеність будь-якого процесу пізнавальної та практичної діяльності, непередбаченість, відкритість і нелінійність її результату. Будь-яка дія визначається умовами навколишнього природного та/або соціального середовища, і може виявитися, що вона відхилиться від того напрямку, який був їй спочатку заданий. «Ми не можемо бути впевненими в тому, що результат дії буде відповідати нашим намірам, навпаки, ми маємо право серйозно сумніватися в цьому», – зазначає Е. Морен (Морен, 2006). Тому виникає необхідність у відході від звичної лінійної схеми, що виражає таку закономірність – вжиту певну дію, яка веде до певного отриманого результату – і визнати нелінійність будь-якої дії, точніше, нелінійність зв'язку цієї дії та її результату чи наслідків. На думку Е. Морена, щойно індивід робить певну дію, якою б вона не була, вона починає вислизати від його намірів. Ця дія впливає у всесвіт взаємодій і, зрештою, поглинається оточенням у такий спосіб, що в результаті може вийти навіть щось протилежне стосовно початкового наміру. В даному контексті пригадується відома приказка: «благими намірами вимощена дорога до пекла». Виходить так, що часто дія повертається бумерангом до нас. Це зобов'язує людину уважно стежити за дією, намагатися її виправити, якщо ще не пізно, а іноді навіть її торпедувати, як це роблять відповідальні працівники НАСА, які підривають ракету в тому випадку, якщо вона відхиляється від заданої траєкторії (Морен, 2006: 73-74).

Даний підхід є особливо актуальним для сучасної людини, умонастрій якої в афористичний спосіб зафіксовано відомою тезою Ф. Тайгера: «Ваше майбутнє залежить від багатьох речей, але передусім від вас самих». Дійсно, сучасна людина вибирає аж ніяк не пасивну позицію очікування кращого майбутнього, але діяльну позицію конструювання бажаного майбутнього, яка передбачає участь людини у розвитку ситуацій у потрібний їй бік. У такий спосіб, кожна людина стає активним діячем, а тому їй потрібно навчитися брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності.

«Глибинна екологія» та «екологічне Я» сприяють виникненню нових властивостей в освітній системі, як серед партнерства, співробітництва, емпатії, де розвиваються креативні здібності людини та її можливості до оновлення і духовного перетворення. Дані терміни «глибинна екологія» та «екологічне Я» ввів до наукового обігу на початку 70-х років ХХ ст. норвезький філософ та еколог А. Наесс (Arne Naess). Він вважає, що необхідна не реформа існуючого суспільства, а сутнісна, глибинна переорієнтація

цивілізації. На думку дослідника, глибинна екологія означає піднесення від науки до мудрості (Бодіан, 2002). Це усвідомлення того, що Земля є живою, і кожна людина є невід'ємною її частиною.

На думку сучасних дослідників, глибинна екологія не пропонує збірки законів, етичних норм чи правил поведінки. Вона орієнтує, людину на самопізнання, на більш повну самореалізацію, на інтуїтивне розуміння істини, що світ усередині людини і світ зовні – є одним цілим. «Людське Я» стає відкритим і вміщує весь світ. Трансперсональна психологія, досліджуючи свідомість людини із зовсім інших позицій, прийшла практично до такого ж результату, проголосивши необхідність руху до «надособистісного Я», до «свідомості єдності» (Семенас, 2009).

Полікультурне та поліетнічне середовище (полікультурний дискурс), в якому відбувається навчання іноземним мовам, є екологічним полікультурним дискурсом за своєю природою, який заснований на принципах партнерства та співпраці для коеволюції, стійкого майбутнього (shaping the future) у плюралістичному світі з ідеологією глибинної екології (deeper ecology). Зокрема, під стійким суспільством сьогодні розуміють суспільство, яке, задовольняючи свої потреби, не обмежує перспектив майбутніх поколінь. Дане розуміння формулює екологічний імператив сучасності та сталого розвитку загалом.

Посилення екологічної компоненти в полікультурному дискурсі можна аргументувати появою порівняно нових понять у лінгвістичних дослідженнях: «екологія мови», що досліджує взаємодію між мовами, та «екологічна лінгвістика», що екстраполює поняття екології на лінгвістику (Haugen, 1972). В цьому контексті можна відзначити цікаву роботу французького дослідника Л.- Ж. Кальве «Про екологію світових мов» (Calvet, 1999).

Обговорення

Екологічний дискурс є відносно новим явищем у мові, а тому є недостатньо добре вивченим. Втім можливим є виділення деяких усталених точок зору на окремі аспекти екологічного дискурсу. Зокрема, дослідники намагаються вибудувати класифікацію текстів екологічного дискурсу. З позицій функціонально-стильової диференціації розмежовуються такі різновиди екологічного дискурсу:

1) науковий дискурс, до якого належать тексти, створені екологами (наукові статті, дослідження тощо). Ґрунтуючись на роботі О. М. Азначеєвої, Є. В. Іванова пропонує вважати науковий дискурс ядром екологічного (Іванова, 2007: 35);

2) медійний, у рамках якого досліджуються переважно тексти, створені журналістами, та які розповсюджуються за допомогою преси, телебачення, радіо, Інтернету. Близьку периферію, у такий спосіб, становлять жанри медійного дискурсу;

3) релігійно-проповідницький дискурс – сукупність складових релігійного спілкування усних та письмових текстів;

4) художній дискурс, поданий творами художньої літератури.

На дальній периферії екологічного дискурсу перебувають художній та релігійно-проповідницький

дискурси, а також тексти, створені «пересовими громадянами», які, не будучи професійними екологами, журналістами, письменниками та проповідниками, епізодично беруть участь в екологічній комунікації» (Иванова, 2007).

Також дослідники виділяють юридичний дискурс як частину найближчої периферії екологічного дискурсу, оскільки метою юридичного дискурсу є інституційне регулювання екологічної ситуації (Калёнова, Дубровская).

У своїй роботі С. Херрінг виділяє як частину медійного дискурсу Інтернет-дискурс (Herring, 2005: 613). Інтернет-дискурс також перебуватиме на периферії екологічного дискурсу, утворюючи гібридну область. Тексти, запропоновані у межах Інтернет-дискурсу, не створюються екологами, але нерідко ґрунтуються на фактах, які представлені в наукових працях. До жанрів екологічного Інтернет-дискурсу ми відносимо: веб-сайти, форуми, блоги, публічні сторінки, агітаційні та інформаційні електронні плакати та онлайн-петиції.

Водночас екологічний дискурс можна розглядати у рамках політичного. Цей тип дискурсу є соціо-політичним і соціокультурним феноменом. Екологічний дискурс бере активну участь у формуванні екологічної свідомості, проходячи через безліч понять і різноманіття точок зору.

Висновки

При всій видимості позитивних змін у осмисленні проблем екології, зокрема формування екологічного дискурсу в широкому сенсі, що веде до екологізації всього і вся (екологія дії, мислення, розуму, пізнання, комунікації, творчості тощо), необхідно відмітити, що наявний і зворотний бік такої актуалізації «екологічного». Можна сказати, що така актуальність екологічного є свідченням його дефіцитності. Так, ще близько ста років тому можна було пити воду з будь-якої річки, так як не було неекологічного і про це не вели мову взагалі. Вихід із ситуації, що склалася, лежить як в антропологічній, так і в соціокультурній площинах. Змінитися повинна й сама людина, але зміни потребує і соціокультурна діяльність людини.

Список літератури

1. Бодиан С. Простая по средствам, богатая по результатам: интервью с Арне Наэссом // Гуманитарный экологический журнал. – Т. 4. Вып. 2. – 2002.
2. Ван Дейк Т. А. (1998). К определению дискурса. URL <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>
3. Галушко Т. Г. К вопросу об экологическом педагогическом дискурсе // Известия РГПУ им. А. И. Герцена, 2018. – № 188. – С. 182-189.
4. Гельпах В. Геопсихичні явища. – Лейпціг, 1911.
5. Дротянко Л. Г. Идеи ноосферы В. И. Вернадского в контексте русского космизма и постнеклассической науки // Экология довілля та безпека життєдіяльності. – К.: 2003. – № 5. – С. 7-12.
6. Иванова Е. В. Метафорическая концептуализация природных катастроф в экологическом дискурсе: на материале медийных текстов: дисс. ... канд. филол. наук. Челябинск, 2007. – 219 с.
7. Калёнова О. Г., Дубровская Т. В. К проблеме определения экологического дискурса и его жанров // Лингвистика и межкультурная коммуникация. – Выпуск №2 (16), 2015.
8. Кант И. Сочинения в 6 томах / И. Кант; под общей редакцией В. Ф. Асмуса. А. В. Гульги, Т. И. Ойзермана. – М.: Мысль, 1965. – Т. 4. – Ч. 1. – 544 с.

9. Князева Е. Н. Современный эволюционизм, экологическая деонтология

10. Матюхина А. А. Традиции как основа экологической парадигмы культуры современного общества / А. А. Матюхина // Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. – 2020. – № 2. – С. 119-123.

11. Михайлова Е. В. Конститутивные признаки научного дискурса // Языковая личность: проблемы обозначения и понимания: тез. докл. науч. конф. Волгоград: Перемена, 1997. С. 95-96.

12. Морен Э. Образование в будущем: семь неотложных задач // Синергетическая парадигма. Синергетика образования. М., 2006.

13. Панов В. И. Экопсихология как область психологического исследования / В. И. Панов. http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2003_01/sb01_50.pdf

14. Саттон М., Андерсон Е. Н. Вступ до культурної екології, Altamira Press, 2013.

15. Светлана Семеновна Глубинная экология: краткое введение в теорию и практику / Адукатар № 3. http://adukatar.net/wp-content/uploads/2009/12/Deep_Ecology_3.pdf.

16. Сідоркіна О. М. Людина і природа у феномені робінзонади / О. М. Сідоркіна // Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. – 2020. – № 2. – С. 47-51.

17. Скиба І. П. Сталий розвиток як соціокультурний розвиток / І. П. Скиба // Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. – 2020. – № 2. – С. 128-134.

18. Скиба О. П. Екологічна культура як складова духовності сучасної людини / О. П. Скиба // Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. – 2021. – № 1. – С. 146-149.

19. Фрейк, Чарльз О. «Культурна екологія», американський антрополог 64.1 (1962): 53–59.

20. Фуко М. Археологія знання / М. Фуко; пер. з фр. В. Шовкун. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 326 с.

21. Эпштейн М. Творческое исчезновение человека. Введение в гуманофизику // Философские науки. 2009. № 2. С. 91-105.

22. Calvet L.-J. Pour une écologie des langues du monde. Paris, Plon, 1999. – 304 p.

23. Haugen E. The ecology of language. Stanford University Press, 1972. – 366 p

24. Herring, S. C. Computer-Mediated Discourse, in The Handbook of Discourse Analysis (eds D. Schiffrin, D. Tannen and H. E. Hamilton), Blackwell Publishers Ltd, Malden, Massachusetts, 2005. – P. 612-634.

25. Siegfried Jäger. Kritische Diskursanalyse. Eine Einführung. 4. Aufl. Unrast, Münster, 2004. – S. 89.

26. Steward, J. H. (1955). Theory of culture change: The methodology of multilinear evolution. Urbana: University of Illinois Press.

References

1. Bodian, S. 2002. "Prostaya po sredstvam. bogataya po rezultatam: intervyyu s Arne Naessom" ["Simple in budget, rich in results: interview with Arne Naess"]. Gumanitarnyy ekologicheskiy zhurnal, Humanitarian ecological journal4(2).
2. Van Deyk. T. A. 1998. "K opredeleniyu diskursa" ["To the definition of discourse"]. <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>
3. Galushko, T. G. 2018. "K voprosu ob ekologicheskom pedagogicheskom diskurse" ["On the question of environmental pedagogical discourse"]. Izvestiya RGPU im. A. I. Gertsena, Herzen University Journal of Humanities & Sciences 188: 182-189.
4. Helpakh, V. Neopsykhichni yavyscha [Geopsychic phenomena]. Leiptsih.
5. Drot'yanko, L. G. 2003. "Idei noosfery V.I. Vernad'skogo v kontekste russkogo kosmizma i postneklassicheskoy nauki" [Ideas of the noosphere by V.I. Vernadsky in the context of Russian cosmism and post-non-classical science]. Ekolohiya dovkillia ta bezpeka zhytiediialnosti, Ecology of the environment and safety of life5: 7 – 12.
6. Ivanova, E. V. 2007. "Metaforicheskaya kontseptualizatsiya prirodnykh katastrof v ekologicheskom diskurse: na materiale

mediynnykh tekstov" [Metaphorical conceptualization of natural disasters in ecological discourse: on the material of media texts]. PhD diss., Chelyabinsk

7. Kalenova, O. H. and Dubrovskaya, T.V. 2015. "K probleme opredeleniya ekologicheskogo diskursa i ego zhanrov" [On the problem of defining ecological discourse and its genres]. *Lingvistika i mezhkulturnaya kommunikatsiya, Linguistics and intercultural communication* 2 (16).

8. Kant, I. 1965. *Sochineniya [Essays]. 4 vols. Vol. 4, book 1.* Moscow: Mysl.

9. Knyazeva, E. N. *Sovremennyy evolyutsionizm. Ekologicheskaya deontologiya [Modern evolutionism. ecological deontology]*.

10. Matyukhina, A. A. 2020. "Traditsii kak osnova ekologicheskoy paradigmy kultury sovremennogo obshchestva" ["Traditions as the basis of the ecological paradigm of the culture of modern society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2: 119-123.

11. Mikhaylova, E.V. 1997. *Konstitutivnyye priznaki nauchnogo diskursa [Constitutive features of scientific discourse]. International Scientific and Practical Conference, Volgograd, Russia, February 5-7.*

12. Moren, E. 2006. "Obrazovaniye v budushchem: sem neotlozhnykh zadach" ["Education in the future: seven urgent tasks"]. *In Sinergeticheskaya paradigma. Sinergetika obrazovaniya, Synergetic paradigm. Synergetics of education.* Moscow: Progress-Traditsiya.

13. Panov, V. I. *Ekopsikologiya kak oblast psikhologicheskogo issledovaniya [Ecopsychology as a field of psychological research].* http://ecopsy.com.ua/data/Zbirki/2003_01/sb01_50.pdf

14. Satton, M. and Anderson, E. 2013. *Vstup do kulturnoi ekolohii [Introduction to cultural ecology]. 2nd ed.* Altamira Press.

15. Semenas, Svetlana. *Glubinnaya ekologiya: kratkoye vvedeniye v teoriyu i praktiku [Deep ecology: a short introduction to theory and practice].* Adukat, Adukat 3. http://adukatar.net/wp-content/uploads/2009/12/Deep_Ecology_3.pdf.

16. Sidorkina, O. M. 2020. "Liudyna i pryroda u fenomeny robinzonady" ["Man and nature in the phenomenon of

robinsonade"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2: 47-51.

17. Skyba, I. P. 2020. "Stalyi rozvytok yak sotsiokulturny rozvytok" ["Sustainable development as socio-cultural development"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 2: 128-134.

18. Skyba, O. P. 2021. "Ekolohichna kultura yak skladova dukhovnosti suchasnoi liudyny" ["Ecological culture as a component of the spirituality of modern man"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya : Filosofii. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 1: 146-149.

19. Freyk, Charlz O. 1962. "Kulturna ekolohiia" [Cultural ecology], *Amerykanskyi antropolog, American anthropologist* 64.1: 53-59.

20. Fuko, M. 2003. *Arkheolohiia znannia [Archeology of knowledge].* V. Shovkun, Transl. Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko "Osnovy".

21. Epshteyn, M. 2009. "Tvorcheskoye ischeznoviye cheloveka. Vvedeniye v gumanologiyu" ["The creative disappearance of a person. Introduction to Humanology"]. *Filosofskiy nauki, Philosophical Sciences* 2: 91-105.

22. Calvet L.-J. 1999. *Pour une écologie des langues du monde.* Paris, Plon.

23. Haugen, E. 1972. *The ecology of language.* Stanford University Press.

24. Herring, S.C. 2005. *Computer-Mediated Discourse.* In *The Handbook of Discourse Analysis*, edited by D. Schiffrin, D. Tannen and H. E. Hamilton. Blackwell Publishers Ltd, Malden, Massachusetts.

25. Siegfried, Jäger. 2004. *Kritische Diskursanalyse. Eine Einführung.* 4 Aufl. Unrast, Münster.

26. Steward, J.H. 1955. *Theory of culture change: The methodology of multilineal evolution.* Urbana: University of Illinois Press.

И. П. Скиба

СПЕЦИФИКА ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ДИСКУРСА В XXI ВЕКЕ

Аннотация. В статье проведены исследования специфики экологического дискурса в XXI веке. Принимая мнение, что экологический дискурс (ecological discourse) может рассматриваться с двух позиций: во-первых, как дискурс, ограниченный исключительно вопросами экологии как науки; во-вторых, как дискурс среды, окружающей человека в его жизнедеятельности, автор исследует экологический дискурс преимущественно в широком смысле слова, что означает экологию разума, экологию познания, действия, коммуникации, творчества и т. д. Такой ракурс исследования придает экологическому дискурсу антропологическое измерение, а методологические основы новых гуманитарных (философских, социологических, психологических, педагогических, образовательных и т. п.) парадигм, в частности стратегии экологического мышления и этики, при этом проявляют значимость на основе междисциплинарного синтеза знаний.

Ключевые слова: экологический дискурс, экопсихология, экодействие, дискурс, культурная экология

I. Skyba

SPECIFICITY OF ECOLOGICAL DISCOURSE IN THE XXI CENTURY

Introduction. Awareness of the link between the environmental state and the accumulation of harmful effects of human activities has led to the formation of certain social requirements for the political leadership of different countries to take urgent measures to protect the environment. **Research methods** are a socio-philosophical study of the specifics of ecological discourse in the XXI c. **The aim and tasks** are sociocultural, cultural-historical, systemic, and comparative methodological approaches in their dialectical unity. **Research results.** Considering that ecological discourse can be viewed from two perspectives as a discourse reduced to issues of ecology as a science and as a discourse of the environment of man, the author explores ecological discourse in the broad sense of the word as an ecology of the mind, cognition, action, communication, creativity and more. This perspective gives ecological discourse an anthropological dimension, and the methodological foundations of new humanitarian (philosophical, sociological, psychological, pedagogical, educational, etc.) paradigms, including strategies of ecological thinking and environmental ethics, show the importance of the interdisciplinary synthesis of the knowledge at the level of discourse. Discussion. From the perspective of functional and stylistic differentiation, the following types of ecological discourse are distinguished: scientific, media, religious-preaching, artistic. **Conclusions.** Along with the formation of ecological discourse, there is the reverse side of the actualization of "ecological". Actualization of the ecological is evidence of its scarcity. The solution to the ecological problem is both in the anthropological and socio-cultural dimensions.

Keywords: ecological discourse, ecopsychology, ecology, discourse, cultural ecology.